

مامه‌له‌ی هیژه شیعه‌کان له‌گه‌ل برپاره‌که‌ی ICC له‌باره‌ی نهوتی هه‌ریمی کوردستان

02-04-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە: به‌گویره‌ی ئاماژه و پێداگیریه‌ی راگه‌یێندراوه‌کانی هیژه شیعه‌کان له‌م خوله‌ی پێنجه‌مدا خوازیاری
دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ری بنه‌ره‌تین بۆ دۆسیه‌ی نهوت و بودجه و خستنه‌سه‌رپێی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل هه‌ریمی
کوردستان

پاش دەرچوونی بېراری دادگهی نیوژیوانی نیودهولتهی له پاریس، که سەر به ژووری بازگانینی نیودهولتهی - ICC، سهبارت راگرتنی فرۆشتنی نهوتی ههریمی کوردستان به سهربهخۆ، چ حکومتی عیراق و چ هیزه شیعهکانیش له ناست قهبارهی ئەم پێشهاته ئاههنگیان نهگێرا، بهلام ئەمه به مانای ئەوه نییه بهم ههنگاوه دلخۆش نهبن و له گرنگی گهمارۆدان ههناردهی نهوتی ههریمی کوردستان تینهگهن که له سهردهمی سهروکوهریایهتی یهکهمی نووری مالکییهوه (2005 - 2010) مهیدانگی گهرمی کیشمهکیش و راههی جیاواز و تاقیکردنهوهیهکی پراکتیکی ناساندنی چهمی فیدرالیزمه نامۆکهی عیراقه، که تنیا یهک ههریمی تیدایه.

بهگشتی تیکرای هیزه شیعهکان ههلوێستیان لهسهر نهوت پشتیوانیکردنی بالادهستکردنی کۆمپانیا یه بازارکردنی نهوتی عیراق (سۆمۆ) یه بۆ فرۆشتن، نوینهرهکانیشیان له پهرلهمان زوو داتا و لیدوانهکانی ئەم کۆمپانیا به دهکهنه بهلگه لهسهر نهوتی ههریمی کوردستان پابهندی یاسای بودجه نهبووه، یان چهندی فرۆشتوووه و داهاات و نرخهکی چهند بووه. له چوارچۆیه گشتیهکی دۆسیهکهشدا شیعهکان داوای گهراوهوه بۆ دهستور دهکهن، بهبن چوونه نیو وردهکاری و بهگوێهری راههی خۆیان که پیداکره لهسهر نهوتی دۆسیه نهوت دۆسیهیهکی فیدرالییه و دهبیت مەرجهیهتهکهی وهزارهتی نهوتی فیدرالی عیراق بیت، ههچ هیزگی شیعهش ههلوێستگی جیاواز لهوهی نییه، به سهدریهکانیشهوه، بهتایبته له پاش دەرچوونی بېراری دادگهی فیدرالی له نیوهپاستی شووباتی 2022 که یاسای نهوت و گازی ههریمی کوردستانی به نادهستووری ناساند و دادگهکەش بهلای ئهوانهوه لهو پرسانهی که مهبهستیانه نزیك دهبیتهوه له پیرۆزی.

نیستا، که بریارهکی ICC دەرچوووه، دۆخی نیومالی شیعه له دۆخی چاوهپوانی و گوێ ههلهخستنه بۆ کۆمهلیک پێشهاات که سیبهریان بهسهر کهشی سیاسی عیراقهوهیه. له ئەزموونی قهیرانی دۆلاردا تیگهیشتن رابهل و پهیوهندییه دهرهکیهکانیان لاوازه و نایانهویت به ئاشکرا و به زهقی و به گوێهتی تیژ بچنه دژایهتی ههچ بهرزهوهندییهکی ئەمریکا و ولاتانی رۆژئاوا، لهوانهش ئەو کۆمپانیا نهوتیانهی له ههریمی کوردستان ههیا، ناشیانهویت خۆیان وا دهربخهن لهم دۆخی شهپری ئۆکراینادا ئەمان هۆکاری بهرزکردنهوهی نرخه نهوتن له ریزگی راگرتنی ههناردهی دهوروبهری نیو ملیۆن بهرمیل نهوتوه، ههر لهم چوارچۆیهیهشدا تهناوته دهستبهرداری زهقکردنهوهی ئەوه بوون که بلین "ئیسرائیل سوودمهندی نهوتی ههریمی کوردستانه".

لهسهر ناستی ناوخۆی عیراقیش گهوههرترین ئالنگاری بهردهم مالی شیعه ههلبژاردنی پاریزگانگی کۆتایی 2023 و چاودیزیکردنی بهردهوامی پلان و جموجۆلهکانی موختهدا سهدره که سهراچاوهی نیگهرانی و دلخورتی ههموویانه پاش نهوتی به کۆمهل ناچاریان کرد گوێهگیر ببی و جلوهی ئەم خوله "پنجهم" بداته دهست چوارچۆیهی هاوانهنگی شیعهوه، له دۆسیه و تهوهرهشدا پشتیوانی ههریمی کوردستان و لانیکه ههولێریان پنیوسته بۆ نهوتی له لایهک بۆشایی سهدری پنیکهنهوه و بۆ تیپهپاندنی یاسا و پرۆژهکانیان هاوانهنگیان ههبیت، له لاکه دیکه ئەگهر سهدر دهرکهوتهوه ئەوه به تنیا نهبن کاتیگ بهرهنگاری دهبنهوه، بهتایبته که هیشتا ههچیان بۆ سونهکان نهکردوووه و نارهزایی و رهخنهی ئەوانیش ئەگهریکی چاوهپوانکراوه.

بهگوێهری ئامازه و پیداکیرییه راگهییندراوهکانی هیزه شیعهکان لهم خولهی پینجهمدا خوازیاری دۆزینهوهی چارهسهری بنهپهتین بۆ دۆسیه نهوت و بودجه و خستنهسهرپیی پهیوهندی لهگهڵ ههریمی کوردستان، بهلام بههۆی نهوتی دۆسیه نهوت کۆدهنگی شیعهی پنیوسته، دهترسن له ریسککردن و پیدانی پاساو به دهستی سهدروه که تۆمهتباریان بکات بهوهی لهبهر بهرزهوهندی خۆیان دهرهتی زۆر گهورهیان به ههریمی کوردستان داوه و بنهماکانی دهولتهی عیراقیان لاواز کردوووه.

بههۆی نهوتی که عیراق کهوتوووته سالی ههلبژاردنهوه، پۆپولیزی شهقام له لایهک و ناکوکیه ناوخۆیهکانی چوارچۆیهی شیعهش رۆل و کاریگهری گهورهیان دهبیت له ئاراستهکردنی ههلوێستی هیز و جهمسهره جیاوازهکان و به گوێهری ئەزموونی سالی رابردوو هیزه سیاسییهکانی شیعه شهقام و وینهی خۆیان له بهغدا و باشوور ناگۆرتهوه به ههچ دهستکهوتیکی دیکه دهورمهودا، ههرچهند ستراتژییش بیت له چهشنی چارهسهرکردنی ههندیگ له کیشه که لهکهبووهکان لهگهڵ ههریمی کوردستان و تاوهکو ئیستاش ههر ئەم هاوکیشیه بهرکاره.

بېراری سالی رابردوو دادگهی فیدرالی عیراق، که بهگوێهری زانیاریهکان بووته یهکیگ له هاندهرهکانی دادگهی ICC له پاریس و بېاره نوپیهکی دهستهکەش که شهعهیهتیکی نیودهولتهی هیه، هۆکاریکی هینده بههیزی داوته دهست بهغدا و هیزه حوکمرانهکانی ئیستا که بن پنیوستیان دهکات لهوهی چیدی وهکو سهردهمی کارکردنی حوسین شههرستانی له دۆسیه نهوت (2006 - 2010) شهپری میدیایی و مملانیی گهوره بکهن و جگه له پهرلهمانتاریکی دیاری عهسایب و ههندیگی دیکه وهکو مستهفا سهنهت و عالیه نسهیف، کهسی دیکهیان به ئاشکرا کاردانهوهی دلخۆشانهیان لهسهر بېرارهکه نهبووه.

ئهم دوو بېاره ناوخۆی و دهرهکییهی که له دوو سالدا دەرچوون، نهک ههر لهسهر دۆسیه نهوتی ههریمی کوردستان، بهلکو لیکهوتهی لهسهر کهرتی گازی دهبیت که ههریمی کوردستان وهکو دهرهت دهیخسته بهردهم ئەمریکا و ئەوروپا، لهمهش گرنگتر

لەسەر دەنگە فیدرال‌یخووزەکانی شارى بەسرە و باشووری عێراقیش کە خەونی ئەوەیان هەبوو دەرفەتێک هەبێت لەجیاتی پارەدارکردنی بودجەى فیدرالى و بەغدا سامانی نەوتی شارەکه بخەنە خزمەت پرۆژەى "هەریمی بەسرە"و، هەروەها لیکه‌وته‌کانی درێژەش دەکێشێت بۆ سەر هەر پارێژگا و ناوچەیه‌کی دیکەى عێراق لە چەشنى ئەنبار و نەبنەوا کە قسەوباسى ئەو‌ه‌ی تێدا بکریت گواپه پش‌ت ئەستوور بە سامانە سرووشتییه‌کانی نەوت یان گاز یان هەر سامانیکی دیکە جۆریک لە حوکمرانی خۆجیایی بێمنەت لە بەغدا بنیات بنی‌ت و ئەمەش دەچیتە خزمەت ستراتیژی هێزە شیعەکانەوه کە دەمیکە وازیان لە پرۆژەى فیدرال‌یزمی نیو‌ه‌پ‌است و باشوور هیناوه و پاش گۆشەگیرکردنی سوننه و گەمارۆدانى دارایی هەریمی کوردستان، پرۆژە‌که‌یان بوو‌ته هۆی بەهیزکردنی ناو‌ه‌ند، بە‌تایبەت هەر هیچ نەبێت لە‌رووی دارایی و ئابوورییه‌وه.